

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1881 (Staatblad No. 124.)

Zondag 10 Juni 1900. No. 1171.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donnerdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertenties: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elken regel meer 30 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verlagen van Vreemden 12 Cent p. regel.

Van de gemeene Gratie.

LAATSTE REEKS.

XXVII.

KERK EN STAAT.

XX.

Maar de natuurlijke mensch begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan zij niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden.
1 Corinthië 2: 14.

In volstrekten en hooger zinnigen, is en blijft het alsoo de eisch, dat de Overheid, bij het licht zoowel van de Algemeene als van de Bijzondere Openbaring, helder en klaarlijk inzie, welke de ordinarie Gods zijn: 1° over haar eigen optreden, 2° over de sociale verhoudingen die ze te handhaven heeft, en 3° over de zedelijke vastigheden, die ze in haar rechtsbedeeling en wetgeving heeft te eeren. De Overheid als dienaresse Gods, mag den regel van haar gedraging nooit anders dan bij God zoeken. En nooit mag worden toegegeven, dat eenige Overheid, uit wat oorzaak ook, van die alles beheerschende verplichting ontslagen zou zijn. Maar hieruit volgt nog eens, dat hetgeen uit beginsel moet, ook feitelijk kan. Een vader moet zijn kinderen voeden en opvoeden, maar als hij, om der geloofswille, als martelaar in den kerk wordt geworpen, kan hij het feitelijk niet. We zijn gehouden iemands leven te redden, als hij in doodsgevaar is, maar zoo de één moordenaar ons kind aangrijpt, en de ander bindt ons, dan kunnen we feitelijk zelfs van ons eigen kind den dood niet afweten. Het is onze plicht dagelijks Gods Woord te lezen, maar als ons gezicht door ouderdom verduistert, dan weigert den slotte het oog, en kan niet meer, wat op zich zelf moet. En zoo nu is het ook hier. Plicht is en blijft het voor alle Overheid en voor elk Overheidspersoon, dat hij besluite en handele in overeenstemming met den openbaarden wil Gods, maar hieruit vloeit op zich zelf nog volstrekt niet voort, dat elk magistraat bij machte en in staat is, den wil Gods in zijn volkomen openbaring te kennen.

Om uit Natuur, Rede, Schrift en Historie, dien wil Gods in elk gegeven geval te verstaan, is een zoo uitgebreide kennis, een zoo diepgaand onderzoek en een zoo buitengewoon helder inzicht noodig, dat niet dan een zeer enkel magistraatspersoon de bekwaamheden en de gelegenheden bezit, om zich die kennis te verwerven. Wat verstaat een Kafferking in Afrika van de Openbaring Gods in de Natuur der dingen, in de Rede des menschen en in den rijkdom der Schriftopenbaring? Wat verstaan zelfs de koningen en keizers van Rome van de eischen der staathoudkunde, van de hoogere eischen der staatsleer, en vooral van de hoog-zedelijke beginselen gelijk die ons in de Historie en in de Schrift openbaar zijn? Alzoo verliest men zich in ijdele bespiegeling, indien men weigert met dit verschil tusschen de ideale eischen en het praktisch mogelijke te rekenen. Natuurlijk rust op ieder mensch de verplichting, om dagelijks tot zijn God te bidden; maar het kind in de wieg, die in typhuskoorts ijle, de waanzinnige in zijn

verbijstering kan het niet. En even dwaas als het nu zijn zou, deswege den eisch den gebeds als algemeen regel te laten vallen, even dwaas zou het wezen voor de praktische onmogelijkheden die aan de vervulling van dien eisch in den weg staan, het oog te sluiten.

Ook bij de Overheid moet uit dien hoofde met de overmacht der praktijk rekening worden gehouden. Al gaat de hooge en volstrekte eisch voor elk magistraat in idealen zin door, praktisch zijn er bezwaren, die onoverkomelijk zijn. Niemand kan feitelijk handelen naar een kennis van Gods wil, die niet onder zijn bereik valt, of die voor hem een gesloten boek bleef. Hij moge dan schuldig staan, in zoverre hij niet genoegzaam naar die kennis gestreefd en gezocht heeft; of ook schuldig staan in zoverre alle deze ongelegenheden een uitvoer van de zonde en van het door haar teweeggebrachte bederf en van de door haar veroorzaakte verduistering zijn; maar dit alles neemt niet weg, dat hij niet kan wandelen op een pad waar hij nooit van hoorde en waarvan hij diensgevolge niets af weet. Thans weet de Overheid van allerlei maatregelen die genomen kunnen en moeten worden, om schrikkelijke ziekten, als pest en anderszins, van onze grenzen af te weren; maar de Overheid in vroeger eeuwen, die met deze maatregelen geheel onbekend was, verkeerde in de onmogelijkheid om ze toe te passen. De brandweer heeft thans in groote steden een ontwikkeling bereikt, die de verwoestingen door het vuur op meer dan de helft beperkt heeft; maar de Overheid in vroeger eeuwen, die zelfs van het denkbeeld van zulk een brandweer geen kennis droeg, kon niet toepassen wat voor haar nog niet bestond. Vandaar, dat hier reeds met het oog op natuur en historie een zeer ernstig onderscheid is te maken tusschen de mogelijkheid die eertijds bestond en die nu bestaat, en evenzoo tusschen hetgeen mogelijk is voor een Overheid in het ontwikkelde Europa en in het achterlijke Azië of Afrika. Maar behalve deze twee verschillen komt hier nu nog een derde uiterst gewichtig verschil bij, het verschil namelijk tusschen die magistraten die de Openbaring van het Woord kennen, en die andere magistraten, die tot deze kennis niet gekomen zijn.

Dat het niet kennen van Gods wil, zoodra die heilige wil eenmaal openbaar is, in het afgetrokken aan ieder mensch tot schuld is aan te rekenen, spreekt wel vanzelf, maar verandert niets aan den feitelijken toestand. Ook op de Overheid voor Mozes' dagen blijft de schuld rusten, dat ze tengevolge van de zonde Gods wil niet genoegzaam gekend heeft; maar al is dit zoo, toch zal niemand beweren, dat ze des tijds reeds rekenen kon met een Schrift die er nog niet was, die nog niet bestond, die nog komen moest. En evenzoo zijn er nu nog duizenden en duizenden Overheidspersonen in Azië en Afrika, die geboren worden en straks sterven zonder ooit één enkel hoofdstuk van de Heilige Schrift onder hunne oogen te hebben gekregen. En al merkt men zeer terecht op, dat dit in Europa dan toch niet al zoo is, of althans niet zoo behoef te zijn, want dat in ons werelddeel de Schrift op alle manier verspreid is en onder ieders bereik ligt, zoo blijft toch de zeer ernstige moeilijkheid bestaan, dat voor het wezenlijk

verstaan van Gods wil uit de Schrift nog iets heel anders noodig is dan uitwendig en vormelijk lezen. Of leert niet de apostel ons, dat „de natuurlijke mensch niet verstaat de dingen die des Geestes Gods zijn“, en heeft niet evenzoo Jezus zelf het ons aangezegd, dat „wie niet wedergeboren is uit water en geest het koninkrijk van God zelfs niet kan zien“? Of om een heel andere uitspraak te nemen, zegt Jezus ons niet, dat het „des Vaders welbehagen is geweest deze dingen voor de wijze en verstandigen te verbergen en te openbaren aan de kinderkens“? De vraag is dus verre van te onpas, of overheidspersonen, die geen hooger licht ontvingen, enkel door het vormelijk lezen van de Heilige Schrift, ooit tot het waarlijk kennen en verstaan van den wil Gods komen konden. Hoe streng en onverbiddeijk men dus ook in idealen zin den eisch vasthoudt, dat elk Overheidspersoon in alles en ganschelijk Gods openbaarden wil heeft te handelen, voor de praktijk is het niet genoeg, dat op een bepaald punt die wil van God in het algemeen openbaar zij. Het moet, zal hij er naar handelen kunnen, ook persoonlijk openbaar zijn aan hem. En voor deze persoonlijke openbaring is het niet voldoende, dat er een exemplaar van de Heilige Schrift onder zijn bereik ligt, maar moeten hem ook geestelijk de oogen geopend zijn, zoodat hij verstaan kan wat hij leest. De voorstelling, alsof elk magistraatspersoon volstaan kon met den Bijbel te lezen, en alleen op die wijze kan in de handelingen der magistraten de ons openbaarde wil van God werkelijk worden. En slechts voorzover wet en instructie aan de enkele magistraatspersoon nog zekere speelruimte laten, om naar eigen inzicht te handelen, zal een ambtenaar persoonlijk den regel van zijn gedraging uit de Openbaring Gods moeten afleiden. Doch zelfs hierbij mag men niet voorbijzien, dat ook voor dit deel van zijn taak de Overheidspersoon veelzins gebonden is aan uitspraak en gewoonten die als onbeschreven recht naast het beschreven recht gezegd hebben. Alles hangt dus ten slotte af van de kracht, waarmee de Christelijke overtuiging ook over de zaken van Staat licht verspreidt, en het aldus verspreide licht zoo helder en zoo krachtig doet schijnen, dat ze als vanzelf den geest en de denkbeelden van het wetgevend Gezag met den eisch van Gods Woord in overeenstemming brengt. Het komt hier dus veel minder aan op de persoonlijke opinie en het persoonlijk onderzoek van dezen of genen magistraatspersoon, maar hangt ten slotte bijna uitsluitend af van het licht dat de Gemeente des Heeren in het midden der natie ontsteekt, en van de kracht waarmee ze haar overtuiging weet te doen gelden.

Just daaraan is het zoo verkeerd gezien, als veel vrome lieden zich inbeelden, dat het voor de zake Gods voldoende is, zoo slechts op persoonlijke bekeering wordt aangedrongen en heiligheid van leven onder de Christenen wordt voorgestaan. Dat toch leidt er toe, om de zaken van land en volk aan de ongelovigen over te laten, die dan natuurlijk niet in gebreke blijven, hun denkbeelden, die veelzins tegen den wil van God indruischen, in de publieke opinie tot heerschappij te verheffen, en straks door de wetgeving aan het volk op te leggen. Veel eer is het de plicht en de roeping van het belijdend deel des volks, om wel te

laagste ambtenaren. In hen allen werkt het Overheidsgezag, en door allen moet Gods wil worden volbracht. Uit dien hoofde zijn er wetten, maatregelen van Bestuur, instructies, aanschrijvingen, orders, die aan de ondergeschikte magistraatspersoon de wijze waarop zij te handelen hebben, voorschrijven, en is slechts binnen zeer engen kring vrijheid van keuze aan de lagere magistraten voorbehouden.

Feitelijk is dus de toestand deze, dat zich, dank zij principieel onderzoek en historisch verloop, in een land zekere publieke opinie omtrent de zaken van Staat en de verplichtingen van de Overheid vormt; dat deze publieke opinie in de wetten en voorschriften haar uitdrukking vindt; en dat de verschillende magistraatspersoonen daardoor in hoofdzaak gebonden zijn. De wil van God, gelijk die in Natuur en Schrift openbaar is, kan dus langs geen anderen weg regel en richtsnoer voor de gedraging der Overheid in haar verschillende trappen worden, dan doordien de belijders des Heeren de Schrift onderzoeken, en vooral de mannen van wetenschap onder hen de beginselen van dat Woord in hun toepassing op de zaken van Staat aantoonen. Wordt op die wijze een krachtige volksovertuiging gevormd, zoodat zij, die de wetten en besluiten opstellen, deze beginselen daarin tot uitdrukking brengen, dan is de publieke gang van zaken aan dien aldus uitgedrukt wil gebonden, en alleen op die wijze kan in de handelingen der magistraten de ons openbaarde wil van God werkelijk worden. En slechts voorzover wet en instructie aan de enkele magistraatspersoon nog zekere speelruimte laten, om naar eigen inzicht te handelen, zal een ambtenaar persoonlijk den regel van zijn gedraging uit de Openbaring Gods moeten afleiden. Doch zelfs hierbij mag men niet voorbijzien, dat ook voor dit deel van zijn taak de Overheidspersoon veelzins gebonden is aan uitspraak en gewoonten die als onbeschreven recht naast het beschreven recht gezegd hebben. Alles hangt dus ten slotte af van de kracht, waarmee de Christelijke overtuiging ook over de zaken van Staat licht verspreidt, en het aldus verspreide licht zoo helder en zoo krachtig doet schijnen, dat ze als vanzelf den geest en de denkbeelden van het wetgevend Gezag met den eisch van Gods Woord in overeenstemming brengt. Het komt hier dus veel minder aan op de persoonlijke opinie en het persoonlijk onderzoek van dezen of genen magistraatspersoon, maar hangt ten slotte bijna uitsluitend af van het licht dat de Gemeente des Heeren in het midden der natie ontsteekt, en van de kracht waarmee ze haar overtuiging weet te doen gelden.

Just daaraan is het zoo verkeerd gezien, als veel vrome lieden zich inbeelden, dat het voor de zake Gods voldoende is, zoo slechts op persoonlijke bekeering wordt aangedrongen en heiligheid van leven onder de Christenen wordt voorgestaan. Dat toch leidt er toe, om de zaken van land en volk aan de ongelovigen over te laten, die dan natuurlijk niet in gebreke blijven, hun denkbeelden, die veelzins tegen den wil van God indruischen, in de publieke opinie tot heerschappij te verheffen, en straks door de wetgeving aan het volk op te leggen. Veel eer is het de plicht en de roeping van het belijdend deel des volks, om wel te

dege, ook met het oog op de zaken van land en volk, Gods openbaarden wil te onderzoeken, en in dien geest de openbare meening, en door haar de wetgeving te bevestigen. Doch dan volgt ook uit het aangevoerde, dat de Christenen de wetenschap uit hun eigen beginselen moeten beoefenen, want het is juist van het wetenschappelijk inzicht, dat de groote drijfkracht uitgaat, die de publieke opinie vormt en beheerscht. Alle laatdunkend heezien op de Vrije Universiteit om haar kleine afmetingen, doet dan ook geweld aan de Christelijke overtuiging. Hoe weinig ook nog uitgebouwd, de Vrije Universiteit is en blijft de belichaming van een grootsche gedachte en van een alleszins heilige overtuiging. Ze spreekt toch uit, dat de belijders des Heeren de wetenschap, de publieke opinie, de zaken van land en volk, de wetgeving en daarmee de vraag of Gods wil naar de Schrift al dan niet invloed op onze vaderlandsche toekomst zal hebben, niet aan het geval mogen overlaten, maar dat op hen de dure en ernstige verplichting rust, om ook in het hooger volksbewustzijn het licht des Evangelies te laten schijnen. Natuurlijk wordt toegegeven, dat ieder belijder het recht heeft, op hetgeen de Vrije Universiteit ten deze doet, critiek te oefenen, mits hij dan zelf de zaak beter aanvatte. Maar verheeld mag niet, dat ontwikkelde Christenen, die voor het hoog belang dat hier op het spel staat, niet opkomen, in plichtsbetrachting te kort schieten, en dat wie in de Vrije Universiteit het ideaal, waarvoor zij opkomt, niet eert, en tegenover ons de ongelovige wetenschap steunt en verheft, hiermede ongetwijfeld zondigt.

Eén geval eischt nog afzonderlijke bespreking. Er zijn ook absolute monarchieën, waarin de wil van den monarch wet is. De vraag kan diensvolgens gesteld worden, of in zulk een geval deze monarch niet persoonlijk Gods openbaring heeft te onderzoeken, en, overeenkomstig zijn op grond van dat onderzoek verkregen inzicht, heeft te handelen. Neem b. v. den Czaar van Rusland, die aan geen constitutionele beperking van zijn macht gebonden is. Zal hij nu niet persoonlijk het Woord moeten onderzoeken, en zijn aldus verkregen inzicht tot wet in zijn rijk moeten stemmen? Zij die zoo spreken, vergissen zich ten eenenmale in de voorstelling die zij zich van zulk een absolute monarchie vormen. Zelfs bij de despoten der oudheid bevond de absolute monarch zich omringd door een kring van raadgevende mannen, die de inrichting van het Staatsbestuur in handen hadden, en heerschte onder dezen zekere usantie of zeker gewoonterecht, dat den loop der zaken beheerschte. Denk slechts aan de Adat in onze koloniën. Bovendien was dat gewoonterecht veelal verbonden met een religieuze overlevering, die in een of andere priesterorde een zoo machtigen steun vond, dat zelfs de overmoedigste Vorst er voor uit den weg ging. Bij den Pharao van Egypte vinden we, evenals bij Beltsazar, „zijn wijzen“, wier raad gedurig werd ingeroepen. Dit kon ook niet anders. Niet dan bij hooge uitzondering is zulk een absoluut monarch zelf een zoo veelomvattend en kundig man, dat hij persoonlijk in staat zou zijn, zich over alle dingen een denkbeeld te vormen. De macht veler despoten bestond dan ook veel meer in het botvieren aan gril

De kerk van Christus en de armen of ongelukkigen.

XVIII.

Eindelijk had men te Embden nog een armenzorg voor de arme schippers. „Het schippersgild had zijne eigene wetten en stond onder de leiding van twee voor hun gansche leven benoemde olderlieden en vier regenten, aan welke laatste de zorg voor de armen van het gild was opgedragen. Voor dezen moesten zij bij de gildebroeders gaven inruimen, welke zij dan weder onder de behoeftigen verdeelden. De verdeling van levensmiddelen en kleederen had iederen Zondag, na afloop van de namiddagsgedinstoefening, in de groote kerk plaats.“ „In geval van ziekte, nood en ellende moesten de regenten hunne gildebroeders bezoeken, hen op allerlei wijze vertroosten en den nood trachten te verzachten. In gemeenschap met de andere diakenen moesten zij schipbreukelingen en vreemd scheepsvolk, dat in de gastrijke haven in nood en ellende geraakte, middeldadige handreiking bieden.“

„Tot de bronnen, waaruit deze diakonie hare fondsen trok, behoorden bepaalde inkomsten der stad, een jaarlijksche belasting, die zij gerechtigd was in ontvangst te nemen. Dan behoorde er ook toe een gebruik, dat wij tot den huidigen dag in Engeland zien toegepast. Bij het jaarlijksche feestmaal, waartoe de aanzienlijkste en vermogendste mannen en vrouwen der stad werden uitgenoodigd, werd aan tafel een collecte gehouden, waaraan

ieder naar vermogen bijdroeg. Kindelijk was er nog een lieflijke gewoonte, die veel tot stijging der kas bijdroeg. Wanneer de godvruchtige schippers hunne reis over de ongewisse baren hadden volbracht en hunne lading in de veilige haven voorspoedig gelooft, plichtten zij God en Zijne armen en nooddruftigen een dankoffer te brengen in den vorm van koren of andere voedingsmiddelen die zij als lading hadden meegebracht.“

Zietlaar den arbeid der Christelijke barmhartigheid door de kerk des Heeren. Haar tekort werd in den loop der tijden zooveel mogelijk aangevuld door de liefdadigheid van op zichzelf staande verenigingen en van gelijkgezinde vrienden, die tot eenig werk der barmhartigheid elkander de hand reikten. Nu eens staande op denzelfden grondslag der kerk, dan weer op dien der neutraliteit tegenover de religie, hebben deze verenigingen veel goeds verricht en tot stand gebracht. Ondanks haarheid toch zou het zijn te miskennen, wat wij in dit opzicht aan de verschillende Dorkassen, Diakonessenhuizen, Hulpen in nood en zoovele andere openbaringen van de barmhartigheid, die van Christus is uitgegaan, verschuldigd zijn. Doch wanneer de vraag gedaan wordt of in den dienst der barmhartigheid, zoals de Christus die eisch, hierdoor is voorzien, dan moet erkend worden, dat dit niet zoo is.

Daartoe is no-dig, dat de kerk van Jezus Christus zich opmaakt. Reformatie in den dienst der barmhartigheid moet zij zich dus als het doelwit van haar streven in deze dagen kiezen. En waarom is dan in de eerste plaats behoefte? Aan het besef, dat de gemeente des Heeren zelve barmhartigheid heeft te bewijzen en dat zoo ruim mogelijk moet opvatten, zoodat alles daaronder valt wat ontferming eischt. Dat dit geschiedt door de wettige organen, welke de Heere der gemeente aan zijn kerk gegeven heeft, spreekt van zelf, maar dezen moeten toch niet

meer willen zijn dan de organen; de mond, de ooren, de oogen van 's Heilands kerk. Tegenwoordig wordt dit vaak vergeten, en het is niets ongewoons te hooren van idealen, die op de werkelijkheid breken en dus moeten prijsgegeven worden, wanneer men spreekt over de beginselen, die de Heilige Schrift aangeeft voor de ontwikkeling en ontplooiing der barmhartigheid. Idealen zijn er om bereikt te worden, om er ten minste naar te jagen, ten einde ze te bereiken; en hiertoe behoeven alle middelen te worden aangewend. Degenen, die de tafelen dienen, moeten de dienaren blijven en de gemeente door den Eigenaar der tafelen geroepen om ze te vullen en te bezorgen. De eerste taak dus van de dienaren der barmhartigheid moet zijn de gemeente te onderwijzen en te onderrichten uit den woorden Gods, hoe zij eigenlijk hare armen, hare wezen, hare ouden van dagen, hare zieken, de vreemdelingen, de reizigers, enz. heeft te verzorgen, opdat er ontwake een drang bij alle belijders des Heeren om den Heere in dezen gehoorzaam te zijn, al zou daarvoor ook prijsgegeven moeten worden wat tot nu toe gold als noodzakelijk of wenschelijk. Om ten enkel voorbeeld te noemen. Wanneer het blijkt dat er meer barmhartigheid in de huisgezinnen moet beoefend worden tegenover ouden van dagen of wezen of ongelukkigen, is men er niet van af, wanneer men zegt dat zulke gezinnen waar dit geschiedt, zeer weinige zijn en men dus naar andere middelen moet zoeken. Strijden om dit te verkrijgen, wanneer het Gods wil is, moet dan aller taak zijn, doch met alle voorzichtigheid en zonder dadelijk de krukken weg te werpen. Dit zal zeker veel studie, veel tijd, veel ernst vorderen, goed; maar mag des Heeren zaak gediend worden met de minste moeite en de minste studie? Niet minder noodzakelijk voor de rechte leiding van den geheelen dienst der barmhartigheid is, dat de gemeente nauwkeurig beproeve de

verschillende gaven voor dezen arbeid, welke in de gemeente aanwezig zijn. Tegenwoordig geschiedt dit niet. Eischen stelt men voor den persoon, maar niet voor hetgeen hij te doen heeft. Wel aan men hietzegen kunnen aanvoeren, dat de beproefing der talenten en genade-gaven moeilijk is, en dit zullen wij niet ontkennen. Doch mogelijk is het, zoodra de gemeente zelve in haar geheel deelneemt aan het werk der barmhartigheid. In andere zaken beproeft men de geesten ook eerit. Vreest men echter, dat deze onderzoek tot bedilten, tot vitten zal aanleiding geven, tot een beoordeelen en veroordeelen van hetgeen er gedaan wordt, men achte dit gevaar niet denkbeeldig, wanneer de gemeente van Christus zich niet gedrongen gevoelt door de liefde van haren Heere te handelen. Anders verdwijnt deze moeilijkheid.

Verdeeling van den arbeid is op dit gebied hoogst noodzakelijk, en voor elk der onderdeelen er van moeten de rechte mannen gekozen worden. Nu is het vaak of iemand, die armen verzorgen kan, ook de wezen of de ouden van dagen kan dienen. En dit is toch in geen deele het geval. Ieder onderdeel eischt den geheelen mensch, misschien met enkele uitzonderingen.

Eindelijk moet de kerk de particuliere barmhartigheid zoo weten te leiden, dat zij de kerkelijke aanvult. Naarmate de kerk in dezen harer roeping meer en meer bewust wordt, naar die mate zal zij ook rijker worden aan het geld en de goederen, die zij voor den dienst der barmhartigheid noodig heeft. Van harte hopen wij, dat de Heere der kerk eene reformatie bewerkte in den dienst der barmhartigheid en de gemeente Christi niet langer daar sta als een dienstmaagd, die hier haren Koning niet dient naar de eeuwige ordinarieën.

DE GAAY FORTMAN.